

učí profesor dr. Rösler); 2) drobnogledne vadbe (6 ur, učí profesor Rathay); 3) kako se po mrčesu sledí in zatira (6 ur, vodja baron Babo).

Znanstvene stvari.

Beseda o različni pisavi slovenski.

Naglo, preneglo se razvija in spreminja jezik slovenski vzlasti od l. 1848. Oblike letos nove so drugo leto že ostaréle. Da to preneglo spreminjevanje béga mladino, katera se slovenščine še le učí, to je gotovo; a žali mnogokrat tudi starejše čitatelje.

Vendar z ozirom na to, da celó v mrtvih ali zamrlih jezicih ne vlada enotnost in železna doslednost, da se jezik naš še čisti in olikuje, da smo Slovenci dokaj se že prepirali o oblikah; poprijeli so se mnogi pravila, naj se pustí v pisavi vse, karkoli ni očitno napačno, češ, polagoma se pokaže in utrdi, kar bode dobro in stanovitno.

Razložek je v tem se vé v časnikih in knjigah. Kar se tam lahko dopusti gledé na naglico, v kateri se pišejo in tiskajo, ne more se dopuščati tudi v knjigah. Vendar se je poslednji čas prikazala prevelika razlika in neka brezpravilnost celó v knjigah slovenske „Maticе“. To je dalo povod, da je velečenjeni jezikoslovec in Matičin odbornik g. M. Cigale nekoliko bolj marljivo prečital in presodil „Letopis 1873“ in pa „Slovanstvo“ ter s posebno prilogo, v kateri na drobno razkazuje mnogotere napake v prestavi, nepravilnosti v besedi, nedostatke v oblikah itd., poslal je odboru poseben, 27. aprila 1874 na Dunaji spisan nasvet, kateri ves méri na to, naj knjige, ki jih naša Matica daje na svetlo, bodo pisane sploh pravilno po uku slovenskih slovníc; da bode vsak prevod tega še zvesto po izvorniku vravnán, in da se v njih vsi sestavki držé, kolikor je mogoče, enih in istih slovníških oblik. Brez dvombe je neizmerna različnost v pisanji škodljiva in ovirna samemu napredku, in ne bi li smela „Matica“ kakor založnica pridržati si toliko vpliva, da bi svoj pečat ali kov vtiskovala svojim knjigam ter jih zapirala neopravičenim in neosnovanim novotarijam? — Omenjeni Cigaletov nasvet se glasi:

Slavnemu odboru slovenske Maticе v blagovoljni prevdarek.

„Neprilichno je, ako se časniki neslovníško pišejo in pogrešno tiskajo. Ali časniki enodnevniki beró se ne beró, in prebrane vemo kaka da čaka poslednja služba. Večja pa je neprilika in napaka, če knjige, namenjene, da jih hrani rod za rod, razodevajo neznanje slovníških pravil in jezikovega duha ali svojstva, ali tudi samo če so meševito po različnih slovnícah pisane. To veljá za vsako knjigo, a koliko še le za knjige, izdajane po zavodu, nalašč za izdajanje knjig osnovanem, kakor je Matica, ali pa sv. Mohorja društvo. Takih zavodov dela naj bi pisateljem po vsi deželi služila za vzgled, za vzor.

Že nedoslednost v rabi slovníških oblik knjigi dela skazo. Le preveč je znano, kolika needinost v pisanji je zavládala pri nas. Prišli so na dan jotovci, katerih se oprijemlje še peščica kakavcev, jegavcev in sploh prekmurskega golčá hvaliteljev, in za njihove protinožce smemo čislati nekoliko starokranjcev; vendar menim, da imajo še večino oni, katerim razum ne dá odmikati se dalje od drugih Slovanov vrstnikov, sosebno Hrvatov Srbov, i po slovnici i po slovarji nam najbližjih.

S to mešanico se ponašajo tudi zadnji razdatki naše Maticе, ki je prejšnja leta že marsikako res izvrstno knjigo na dan spravila.

Meni, želečemu, da bi po Matici sprejeta pisava bila edina, stalna, vzorita, zdi se to velik nedostatek. Sapere aude!

Prvi nasvet moj ide na to, da bi Maticе slovenske odbor — pomenivši se, ako kaže, z odborom društva sv. Mohorja — trdno odločil se za slovnico, katera bi po vseh njenih knjigah edino gospodovala. Pisateljem bi to bilo sploh znano in kjer bi bilo treba poprave, ne bi znatno podražila ni tiskovne korekture, ako se ž njo združi.

Ako pa človek obžaluje že to šareno ali mešano pisavo, koliko more še le boleti v srce beročega knjige neslovníško in nevkusno spisane. Temu veljá moj drugi nasvèt.

Hanc veniam damus petimusque vicissim.

Više očiju više vidi in Vsi ljudje vse znajo.

Nobeno delo, bodi izvorno, bodi predstavljeno, ne pridi na svetlo izpod založništva slovenske Maticе, dokler ni — z ozirom na slovníško pravilnost in slovensko obliko sploh — od kraja do konca sposoben za to človek pregledal ga in ondod, kodar po jasnem uku primerjajoče slovenske slovnice potrebuje popravka, ali popravek pisatelju nasvetoval ali pa po okolnostih sam popravil, kar treba. In kjer gre za prestavo ali prevod, potreba jo je vrh tega pregledati še z druge strani, če se namreč vjemlje z izvornikom, kajti nikdar ne sme ukaniti se čitateljeva dobra vera, da res bere misli in samo misli izvirnega pisatelja.

Poznamo se — in okolnosti naše so takošne, da ga majka ni rodila junaka, kateremu bi se ne mogel podkrasti pogrešek niti germanizem ali kakoršen že bodi neslovenski -izem. Nihče torej ne more tega zameriti, a če vendar le zameri ter zarad tega sodelovanje odreče, težko bode velika izguba, prej bode puhloglavec.

Priloga svedoči, da bi nekateri izmed zadnjih spisov Maticе naše bili jako potrebovali pregleda, kakoršnega jaz predlagam. To se meni pozdeva tako neogibno, da bi prej odpustil, če se ne izdá nikaka knjiga, nego še katera s takimi marogami.

Res se s tem trud znatno pomnoži; ali na to stran ne morem družega nego ponavljati že pred nekoliko leti sproženi predlog, naj Matica neprestano ima na misli, ne bi li se posrečilo ji, zadobiti človeka klasično izobraženega, rodoljuba značajnega in pridnega, kateri bi našemu zavodu hotel posvetiti moči svoje ter bi — živeč to ob stalno umerjenih dohodkih to ob nagradah za svoj zdaj večji zdaj manji trud — bil za neko razdobje edini stanovitnik sredi vsegdar menjajočih se oséb.

(Konec prihodnjič.)

Slovensko slovstvo.

* *Nauk o desetnik (decimalnih) razlomkih in njih upotrebljevanji pri proračunih z metrično mero in vago in 90 natančnih primerjalnic dosedaj v rabi bivših mér in vag in metrične mere in vage.* Sestavil Jak. Žnidaršič.

Čas se bliža (novo leto 1876), ko bomo vsled postave od 23. julija leta 1871 morali novo mero in vago rabiti. To pa ne bode tako lako, kakor si tam pa tam kdo misli, a vendar tudi ne tako težko, kakor se marsikdo bojí. Unim in tem treba bo se učiti. Ni tedaj čuda, da v vseh jezicih, ki jih govorijo narodi Avstrijski, izbaja mnogo knjig in knjižic na svetlo, ki učijo novo mero in vago. Pisatelje tacih naukov moramo pa deliti v dve vrsti: eni — in teh je menda največ — prepisujejo, kar so drugi naredili in iz treh knjig stvarijo četrto; manj pa je tacih, ki se sami trudijo in po svojih lastnih studijah stvarijo izvorno knjigo. V poslednjo vrsto moramo staviti dr. Močnikovo izvrstno knjižico, ki je že lani v slovenskem jeziku na svetlo

kakor je bila prejšnje leto. Nemški sestavek „der Apfelbaum“ stoji „Jahresberichtu“ na čelu, — slovenščina je zopet v vseh 7 razredih po 3 ure na teden oklenjena tako-le: (3) (3) (3) (3) (3) (3) (3), to je, na dobro voljo dana učencem: ali se je hočejo učiti ali ne; nemščina je obligaten nauk vsem tako: 4, 4, 3, 3, 3, 3, 3, in isto tako tudi laščina od 3. razreda počenši tako: 4, 3, 3, 3, 3. Slovencev je vodstvo realkino našlo le 163, Nemcev pa, katere v prvo vrsto postavilo, 138, Lahov je 23, Hrvatov 6, Magjar 1, Francoz 1. Stalnih profesorjev z vodjo vred za obligatne nauke je 10, suplentov pa 9. (Dal. prih.)

Znanstvene stvari.

Beseda o različni pisavi slovenski.

(Konec.)

Odbor slovenske Matice, kateremu je pravilo, da vsak njen spis, predno se natisne, pregleda v to voljen odsek (kar se le pri sestavkih v Letopisih ni vselej izvrševalo), izroči dani nasvèt v prevdarek in poročevanje posebnemu odseku, v katerega so voljeni bili gg. L. Svetec, J. Marn in M. Pleteršnik. V naslednji skupščini je odbor obravnaval nasvèt Cigaletov precej obširno, naposled pa za zdaj se zedinil v poročilu, katero je v odsekovem imenu podal bil prof. Pleteršnik. Ker več oči več vidi, in ker utegne ona razprava zanimiva biti občinstvu sploh, in posebej slovenske Matice odbornikom, kateri se osebno je vdeleževati niso mogli, se z odborovim privoljenjem ponatisne v „Novicah“ omenjeni nasvèt z dotičnim poročilom, katero se pa glasí tako-le:

„Kar se tiče prvega nasveta gosp. Cigaletovega, misli podpisani odsek, da se ne dá izvršiti.

Ker se pri nas pisava še ni ustanovila, ker se jezik še razvija, je mnogokrat težko določiti, kaj je pravilno, kaj ne. Še načela niso določena, katerih se ima slovenska slovnica držati: ali se ima ravnati le po narodni besedi? ali se ima ozirati na hrvaščino ali na staroslovenščino? in kako daleč sme to oziranje segati? — O teh vprašanjih se pa morajo pisatelji med seboj porazumeti; Matični odbor nikdar ne bode vsilil pisatelju oblik, za katere je ta po svoje prepričan, da niso pravilne. Po tej poti bi Matica od sebe odvracala mnogo pisateljev, kar bi ji več škodilo, nego ji škodi mešana pisava, kakoršna je zdaj zavlada.

Kar drugi nasvèt priporoča, se deloma zdaj izvršuje, deloma pa se ne dá izvrševati iz istih vzrokov, iz katerih se prvi nasvèt ne dá vresničiti. Odsek za izdavanje knjig redoma skrbi za to, da se spisi ali po njegovih udih ali po gospodih od njega naprošenih pregledavajo. Ti pregledovalci bi imeli prav za prav le izreči, ali so spisi za tisk ali ne. Ako so, razumeje se samo po sebi, da morajo biti tudi pravilno pisani (po katerikoli gramatiki). Ako pa niso pravilno pisani, niso za natis. Tako bi bilo, če bi bile naše razmere manj ubožne nego so v resnici. Ali primorani smo ozirati se tudi na spise take, katerim je treba poprave. Pa ta poprava more se le ozirati na to, kar se je v pisavi že ustanovilo.

Poprava iz spisa srednje vrste ne more napraviti izvrstnega spisa; odpraviti more le, kar je očitnih napak in pomot. Pri spisih pa, ki se dosledno držé svojih posebnih načel, ni druge poti za pregledovalce nego jih ne sprejeti, ali pa jih sprejeti, kakoršni so, in odgovornost za pisavo pustiti pisateljem.

Kdor je kedaj popravljal spise, vé, kako sitno in težavno delo je to. Odbornikom, ki so tako dosti oblo-

ženi s svojimi lastnimi opravili, bi se precej velika butara naložila, če bi morali poslane spise ne samo prebirati, ampak tudi popravljati. Zato se podpisani popolnoma strinja z željo, „naj Matica neprestano ima na misli, ne bi li se posrečilo ji, zadobiti človeka klasično izobraženega, kateri bi hotel posvetiti moči svoje našemu zavodu — —“ Dokler se pa tak mož ne najde, pa treba ostati pri starem. — Naj bode še omenjeno to, da je menda vendar že med Slovenci nekaj takih pisateljev, pri katerih ni treba spisov zaradi pisave natančno prebirati, ker so (kot pisatelji) že tako znani, da se sme od njih pravilno pisan spis pričakovati. Če takih pisateljev kdo kaj Matici pošlje, ni se pregledovalcem treba spuščati v natančen pregled. Se ve da se lahko pri tem zmotijo in med izvrstne pisatelje tudi take štejejo, o katerih še le iz tiskane knjige se prepričajo, da niso. V tem obziru je tedaj treba pregledovalcem previdnim biti.“

Naj bi razglas pričujočih obravnav kolikor mogoče pripomogel, da se zadostuje vsaj načelom gosp. Cigaletovih nasvetov o pisavi slovenščine!

Politične stvari.

Tagblattovi „požigavci“ in njih „požigavno pismo“.

V zadnjem listu „Novic“ smo med drugim omenili tudi to, kako „Tagblatt“ ob priliki imenovanja novega knezoškofa Ljubljanskega divjá zoper „klerikalno večino“ deželnega Kranjskega zbora in še posebno zoper oni poziv, s katerim je „volilni odbor“ volivce leta 1867 klical k volitvam, ki so potem tako srečno se izvršile, da je odkljenkalo nemčurski večini, ki je do leta 1867 gospodovala v deželnem zboru Kranjskem. „Tagblatta“ ni sram v Spitalarjevem listu pridigovati „morálo“, pokojnega dr. Costo dolžiti za osnivalca onega poziva, ki je bil delo predsednikovo, in ves zmerno pisani poziv imenovati „berüchtigtes Brandschreiben“. Da čitatelji naši, ki tega „požigavnega pisma“ leta 1876 niso brali in „požigavcev“ niso poznali, sami beró ta „Brandschreiben“, po katerem so pogoreli nemčurji, podamo jim ga celega, volivcem našim naj pa služi za opomin o prihodnjih volitvah. Tako le se je glasil:

„Nove volitve za deželni zbor so pred durmi. Njih važnost je neizrekljivo velika, ker po zdaj izvoljenih poslancih se bode posvetovala nova ustavna vredba celega cesarstva in šest prihodnjih let bode v njihovih rokah vse, kar je na blagor ali na škodo narodu našemu.

Mili rojaki! Vsi se spominjate, s kakošnimi težavami so se rodoljubi v deželnem zboru za svete narodne pravice bojevali brez vspeha, brez zmage, ker so njih nasprotniki bili v večini.

Al tako v prihodnje ne sme več biti! Treba tedaj vso skrb na to obrniti, da je večina v zboru prihodnjem naša. Zato zdaj veljá po volitvah pokazati, da narod naš spozná samega sebe, — da hoče si pridobiti pravice, ki mu grejo pred Bogom in svetom, in da zaupa le tistim možem, ki se iskreno in povsod potezajo za-nj.

Zdaj veljá vse moči napeti in neutrudoma delati, da se izvolijo sami taki možje, ki so navdani pravega rodoljubja in to tudi dejansko dokazujejo.

Če je kdo mogočen, premožen, izveden, časten: dobro za-nj! — al če srca nima za narod naš, za pravice njegove, ne bo nam pomagal v zboru. Al